

פרשת בא התש"פ

"מצוות חינוך בהלכה ובאגדה"

עיקרון של דברים, נלמדו ונתבארו, ממה ששמעתי מסבי מו"ר הגה"צ רבי דוד יוסף בר חן זיע"א,

בעת לימודינו בחודש תמוז תשס"ו,
לימוד הכנה, לקראת בר המצווה שלי.

א. "והנה כי יאמרו אליכם בניכם, מה העבדה הזאת לכם. ואמרתם, זבח פסח הוא ליהוה, אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים, בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל, ויקד העם וישתחוו", (שמות, יב, כו - כז).
"והגדת לבנך ביום ההוא, לאמר, בעבור זה עשה יהוה לי - בצאתי ממצרים", (שמות, יג - ח).

"והנה כי ישאלך בנך מחר, לאמר, מה זאת, ואמרת אליו - בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים - מבית עבדים", (שמות, יג - יד).

"כי ישאלך בנך מחר, לאמר, מה העדת והחקים והמשפטים, אשר צוה יהוה אלהינו אתכם. ואמרת לבנך, עבדים היינו לפרעה במצרים, ויציאנו יהוה ממצרים ביד חזקה. ויתן יהוה אותת ומפתים, גדלים ורעים, במצרים, בפרעה ובכל ביתו, לעינינו. ואותנו הוציא משם, למען הביא אתנו, לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו. ויצונו יהוה, לעשות את כל החקים האלה, ליראה את יהוה אלהינו, לטוב לנו כל הימים, לחיתנו כהיום הזה. וצדקה תהיה לנו, כי נשמר לעשות את כל המצוה הזאת - לפני יהוה אלהינו, כאשר צונו", (דברים, ו, כ - כה).

ב. כתב הרמ"א (או"ח, סי' רכה, סעיף ב' בהגהה), וז"ל:

"יש אומרים, מי שנעשה בנו בר מצוה, יברך -

ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, שפטרני מענישו של זה,

וְטוֹב לְבָרָךְ, בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת."

ומקור דבריו, הם מדברי המדרש (בראשית רבה, פרשה סג', י'). על הפסוק (בראשית, כה' - כז'), "וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים, וַיְהִי עֲשׂוֹ - אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שְׂדֵה, וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם - יָשֵׁב אֱהָלִים", וכדלהלן:

"אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, צָרִיךְ אָדָם לְהִטָּפֵל בְּבָנוּ עַד י"ג שָׁנָה,

מִיכָן וְאֵילָךְ, צָרִיךְ שְׂיֹאמַר - בְּרוּךְ שֶׁפָּטַרְנִי מֵעַנְשׁוֹ שֶׁל זֶה."

ג. וב"מגן אברהם"¹, כתב ב' פירושים בעניין הברכה,

פירוש אחד, שלו. ופירוש שני, של ה"לבוש".

הפירוש שלו:

"דַּעַד עַכְשָׁיו, נַעֲנֵשׁ הָאֵב כַּשְׁחַטָּא הַבֵּן, בְּשִׁבִיל שְׁלֵא חֲנֻכוּ."

ומאידך, פירושו של ה"לבוש":

"דַּעַד עֵתָהּ, הַבֵּן נַעֲנֵשׁ בַּעֲוֹן הָאֵב."

ויעויין בפירוש המהרז"ו, על דברי המדרש הנ"ל, שכתב וז"ל:

"שַׁעַד עֵתָהּ קָטָן, וְעוֹמֵד בְּרִשׁוֹת אֲבִיו, וְנַעֲנֵשׁ² עַל מַעֲשָׂיו,

וְכַשְׁנַעֲשֶׂה יג' שָׁנָה - בַּר חַיִּיב בַּמִּצְוֹת,

יֵצֵא לְרִשׁוֹת עֲצָמוֹ."

ומשמע מדבריו, כפירוש ה"מגן אברהם".

ויעויין עוד ב"חכמת שלמה", שבפשטות המדרש הנ"ל, מבואר כדעת ה"מגן אברהם".

ובביאור הברכה, לפי דעת ה"לבוש", כתב ה"מחצית השקל", וז"ל:

¹ סק"ה.

² היינו, האב.

"ולפי זה, צריך לומר - שפטרני מעונשו של זה, על פי מה דאמרין³, 'כל שחבירו נענש על ידו, אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה',
וכן אמר הקב"ה לדוד⁴ ... על ידך נטרד דואג",
והיינו:

שמחמת שהיה הבן נענש בעבור אביו, אם כן, כאשר האב חוטא והבן נענש -
ממילא, נטרד האב ממחיצתו של הקב"ה -
שהרי, האב גורם לבן להיענש,
ולפיכך:

מברך הבן "שפטרני מעונשו של זה", ובכך, יכנס האב למחיצתו של הקב"ה.

ד. וב"חכמת שלמה" על השו"ע, להגאון מוהר"ש קלוגר זיע"א, כתב להקשות
לפירוש ה"לבוש", כדלהלן:

דהנה, לדברי ה"לבוש", שהבן נענש בעוון אביו, רק עד יג' שנים, צריך ביאור,
שכן, על הפסוק (דברים, ט' - כב'), "וּבְאֶהְרֹן הַתְּאֵנָף יִהְיֶה מְאֹד, לְהַשְׁמִידוֹ, וְאֶתְפַּלֵּל
גַּם בְּעַד אֶהְרֹן - בְּעַתְּ הַהוּא". דרשו רבותינו ז"ל (ויקרא רבה, פרשה י', ה'):
ש"אין השמדה, אלא, כילוי בנים" -

³ במסכת שבת, קמט' ע"ב:

"א"ר יעקב בריה דבת יעקב, כל שחבירו נענש על ידו, אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה ...

מהכא (משלי, יז' - כו'), 'גַּם עֹנֵשׁ לְצַדִּיק לֹא טוֹב' -

אין 'לא טוב', אלא, רע,

(-ומכאן, שצדיק שנענש אדם על ידו, נקרא "רע"-),

וכתיב (תהילים, ה' - ה'), 'כִּי לֹא אֵל חֹפֵץ רָשָׁע - אֶתָּה, לֹא יִגְרַךְ רָע' -

צדיק אתה ה', ולא יגור במגורך רע",

(-ומכאן, שכל מי שנענש חבירו על ידו, ומשום כך נקרא "רע", אינו נכנס במחיצת הקדוש ברוך הוא-).

⁴ סנהדרין, צה' ע"א.

ומכיוון, שתפילתנו של משה רע"ה עשתה מחצה, מתו רק ב' מבניו,
והנה, בניו - נדב ואביהוא, היו באותה העת, בְּנֵי יוֹתֵר מִ-יג' שנים,
וראיה לכך -

א. ממה שציווה אותם הקב"ה, לְכַהֵן בַּמִּשְׁכָּן, ושיעשו להם בגדים,
ואם היו קטנים, פסולים לעבודה.

ב. ממה שאמר הקב"ה, לאהרון ולבניו הנותרים (ויקרא, י' - ו'), "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל אֶהָרֹן וְלֶאֱלֶעָזָר וְלֵאִיתָמָר בְּנָיו, רֵאשֵׁיכֶם אֶל תִּפְרְעוּ, וּבְגָדֵיכֶם לֹא תִפְרְמוּ, וְלֹא
תִמְתּוּ, וְעַל כָּל הָעֵדָה יִקְצַף, וְאַחִיכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל - בְּכֹו אֶת הַשְּׂרָפָה אֲשֶׁר שָׂרַף
יְהוָה",

ואם באותו היום, היו אלעזר ואיתמר - בניו הנותרים, קטנים, הרי אינם בְּנֵי
מצוות. וממילא, כל שכן, נדב ואביהוא, שהיו גדולים מהם, שהיו בני עונשים,
ובכל זאת, נענשו נדב ואביהוא, בעבור עוון אהרון אביהם.

ובעל כורחך, שגם כשהבן גדול, הוא נענש בעוון אביו,
ודלא כפירוש ה"לבוש", שהבן נענש בעבור אביו, רק עד יג' שנים.

וכתב שם, שעל קושיא זו, השיב לו "משכיל אחד":

דהנה, מצינו במסכת מכות (כד' ע"א), "ד' דברים גזר משה על ישראל, ובאו
נביאים וביטלו",

ואחד מן הדברים, הוא, במה שאמר משה רע"ה (שמות, כ' - ד'), "פִּקְדוֹ עֹן אֶבֶת עַל
בְּנֵים" -

ומאידך, יחזקאל, ביטל זאת, באומרו (יחזקאל, יח' - ד'), "הַנֶּפֶשׁ הַחַטָּאת הִיא
תָּמוּת",

ואם כן, יש לומר, דמה שמתו בְּנֵי אהרון, כשהם היו גדולים יותר מ-יג' שנים,
הוא, קודם שביטל יחזקאל את העונש,

ולעולם, אחר ביטול הגזירה, אין נענשים, אלא, רק עד יג' שנים, וכפירוש
ה"לבוש".

ודחה מוהר"ש קלוגר לפירוש זה :

שמדיוק דברי רבותינו ז"ל, "ד' דברים גזר משה על ישראל", מבואר, דהדבר,
הוא גזירת משה רע"ה, ולא מאמר ה' יתברך,

והנה, כשגזר משה רע"ה גזירה זאת, היה הדבר בארבעים יום האחרונים, שבהם
הוריד משה רע"ה לוחות שניות, שאז אמר - "פִּקֹּד עֲוֹן אֶבֶת עַל בְּנֵים",

והפסוק "וּבְאֶהְרֹן הִתְאַנַּף הֲהִנֵּה מְאֹד, לְהַשְׁמִידוֹ", נאמר בפרשת "עקב". ושם
מבואר, שהיה הדבר בארבעים יום האמצעיים. דהיינו, שגזירתו יתברך, על כילוי
בני אהרון, היתה קודם לגזירת משה רע"ה -

ובעל כורחך, שאי אפשר לבאר להך עניינא, כדברי אותו משכיל.

א. גזירתו של משה רע"ה, היתה, כאשר האב מת, והבן בעולם - סובל את
עוון אביו, ונענש,

ואת זה, בא יחזקאל וביטל, במאמר, "הַנֶּפֶשׁ הַחַטָּאת הִיא תָמוּת".

ב. גזירתו יתברך, שקיימת עד עתה בעולם. כאשר האב מת, וּבְנֵו מֵת בְּחַיּוֹ,
דהדבר מהווה עונש לאב,

והוא אשר היה, אצל אהרון הכהן,

ודבר זה, לא יכול נביא לבטלו -

כי מי אשר יכול לבטל את דבר ה' יתברך.

באופן, ששוב הדרא קושיית מוהר"ש קלוגר, על דברי ה"לבוש", לדוכתא.

-ועיין שם עוד, שכתב להאריך מילתא בטעמא, אך מכל מקום, נשאר בקושיא על
דברי ה"לבוש"-

ה. וכשהזכיר הרמ"א לדין זה, כתב וז"ל:

"וטוב לברך, בלא שם ומלכות".

וב"תשב"ץ" (סי' שצ"ו)⁵, הביא משם תלמיד מהר"ם, לברך בשם ומלכות,
וכן כתב בספר "מהרי"ל" (דף סג' ע"א)⁶, דהמהרי"ל בירך על בְּנוּ ברכה זו, בשם
ומלכות.

וטעם הדבר, שהרמ"א חלק עליהם, שצריך לברך, אך ללא שם ומלכות,
הוא, על פי מה שכתב בהגהותיו - "דרכי משה" (על הטור, בסימן הנ"ל, סק"א),
וז"ל:

"אך לא מצאתי ברכה זו בגמרא,

וקשה עלי - שיברכו ברכה שלא נזכרה בגמרא."

ובביאור דבריו, ביאר⁷ מרן הגרע"י זיע"א, וז"ל:

"והרמ"א נתכווין בזה, למה שכתב הרא"ש⁸, שלא מצינו שמברכים שום ברכה,
שלא הוזכרה במשנה או בגמרא,

כי אחר שסידרו רב אשי ורבינא הגמרא, לא נתחדשה שום ברכה."

ו. ונתקשה ה"פרי מגדים"⁹, למה בכל המבואר לעיל, הוזכר הדבר - רק על
בן, ולא על בת,

דבשלמא לפירוש ה"מגן אברהם", שהוא מצד דין חינוך, אין צריך לברך על בת.
דהלא, פסק ה"מגן אברהם"¹⁰, דאין מחוייב האדם לחנך את ביתו קטנה,

ואפילו להחולקים על דברי ה"מגן אברהם" -

⁵ לרבינו שמעון ב"ר צמח דוראן זיע"א, המכונה הרשב"ץ.

⁶ לרבינו יעקב הלוי ב"ר משה מולין זיע"א, המכונה המר"י סגל.

⁷ בספרו "הליכות עולם", ח"ב, עמוד רב'.

⁸ פ"ח דבכורות, הלכות פדיון בכור, סי' א'.

⁹ "אשל אברהם", סק"ה,

לרבינו יוסף בר מאיר תאומים זיע"א.

¹⁰ או"ח, סי' שמא', סק"א.

מכל מקום, אין הרבה מצוות שמחוייב לחנך בהם את הבת -
ובפרט, שאם משיאה לאחר בקטנותה, הוי הדבר קניין אישות גמור לכל דבריו,
וכבר אינה שייכת כלפיו לעניין עונשין,
ברם, לפירוש ה"לבוש", שהוא מצד עוונות האב -
הלא, בזה, אין הבדל בין בנים לבנות,
ונשאר בצריך עיון.
והגאון מוהר"ר חיים בנימין פונטריומולי זיע"א, בספרו הקדוש "פתח הדביר" (על
סדר שו"ע, או"ח) ¹¹, הביא בזה, שכדברי ה"פרי מגדים", כתב כן גם בספר "קול
יעקב" ¹²,
והשיג על זה הגאון ה"פתח הדביר", שמדברי כל הפוסקים, מבואר, שהאב חייב
לחנך גם את בנותו למצוות,
ומה שכתוב במדרש, "בְּנֹוֹ", ולא "בְּתוֹ", הוא בלאו דווקא.
ועיין שם, שהאריך להוכיח ולבאר את דבריו.
באופן, שגם לדעת ה"מגן אברהם", יש לברך ברכה זו, על הבת שהגיעה ל-יב'
שנים, והביאה ב' שערות.
וכן נקט להלכה, מרן הגרע"י זיע"א, וז"ל:
"קנצי למילין, שגם על הבת שהגיעה למצוות, נכון לאב לברך בלי שם ומלכות,
'ברוך שפטרני מעונשה של זו',
ונכון לעשות חגיגה צנועה, וסעודה, עם דברי תורה, לבת שהגיעה למצוות,
וכן כתב בספר "נתיבי עם" ¹³,

¹¹ ספר זה, היה חביב ביותר, על סבי מו"ר הגה"צ רבי דוד יוסף בר חן זיע"א, ולא מש מעל שולחנו.

¹² אשכנזי. דף מח' ע"ג.

¹³ להגאון רבי עמרם אבורביע זיע"א,

סוף סימן רכה'.

והכל בצניעות וביראת שמים".

וב"חידושי הרד"ל"י¹⁴, על המדרש הנ"ל, שממנו מקור הדין, כתב וז"ל:

"משמע דווקא בְּנוֹ, אבל בְּתוֹ לא,

ולפי זה, אין הטעם, בשביל שעד עתה - היה אביו נענש על מה שעובר הקטן, כאשר
חשבו האחרונים¹⁵. שאם כן, גם בְּבְתוֹ כן¹⁶,

אלא, עיקר הכוונה, על חייב ללמד תורה לְבְנוֹ".

וממוצא דבריו, נמצינו למדים:

דעיקר הך ברכה, לא נתקן עבור העונש - כה"לבוש", או עבור החינוך למצוות -
כה"מגן אברהם",

אלא, אך ורק, עבור החיוב של מצוות תלמוד תורה -

שזה, שייך רק בבן ולא בבת,

ודלא כהמבואר עד עתה.

ז. והנה, מצוות חינוך מן התורה, מצינו, ב-ב' עניינים:

א. רק בדברי תורה, וכמבואר ב"קריאת שמע" (דברים, ו' - ז'), "וְשִׁנְנָתָם
לְבְנֵיהֶם".

ב. במצוות הגדת סיפור יציאת מצרים, שהוזכרה ב-ד' מקומות, לעניין ד'
בנים שהתורה דיברה בהם, כל אחד לפום חריפותו,

חכם (דברים, ו' - כ') -

"מָה הָעֵדוּת וְהַחֲקִים",

רשע (שמות, יב' - כו') -

¹⁴ לרבינו דוד לוריא זיע"א.

¹⁵ וכדעת ה"מגן אברהם".

¹⁶ והיינו, דס"ל דלא כה"מגן אברהם", אלא, דאף בבת שייך מצוות חינוך.

"מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם",

תם (שמות, יג' - יד') -

"וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֶזֶק יָד",

שאינו יודע לשאול (שמות, יג' - ח') -

"וְהִגַּדְתָּ לְבָנֶיךָ בַּיּוֹם הַהוּא".

ולפי זה נראה, שֶהֵטִיבוּ דברי הרד"ל (הני"ל), לפרש, שעניין חינוך המוזכר במדרש,
הוא, חינוך לדברי תורה,

שכן, החובה מדברי תורה, הוא, בדברי תורה - לאורך כל השנה, וזה, אינו שייך
בבנות,

או בליל הסדר, ורק באותו הלילה,

וממילא, שרק בן תהיה שייכת ברכה זו.

ומכיוון, שלא הזכירו הפוסקים את דעת הרד"ל, נצטרך לבאר ולומר, שהחינוך
הנזכר בדבריהם, הוא, לדאוג שיקיימו את מצוות ה',

כעניין שמצינו אצל אברהם אע"ה (בראשית, יח' - יט'), "כִּי יִדְעֶתִיו, לְמַעַן אֲשֶׁר
יַצִּיחַ אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו, וְשָׁמְרוּ דְרֹךְ יְהוָה - לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, לְמַעַן
הִבְיֵא יְהוָה עַל אֲבְרָהָם, אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר עֲלָיו",

וכעניין (משלי, כב' - ו'), "חֲנֹךְ לְנַעַר עַל פִּי דְרָכֹוֹ, גַם כִּי יִזְקֶיךָ לֹא יִסּוּר מִמֶּנָּה",

וכעניין (משלי, כט' - יז'), "יִסֹר בֶּןֶךָ וַיִּנְיֹחֶךָ, וַיִּתֵּן מַעֲדָנִים לְנַפְשֶׁךָ",

וכעניין (משלי, יג' - כד'), "חֹשֶׁךְ שֶׁבָטוּ - שׁוֹנֵא בָנוּ, וְאִהְבוּ - שִׁחְרוּ מוֹסָר",

שהאב, מַצִּיחַ לַהֲדַרִּיךְ אֶת בְּנָיו בְּדֶרֶךְ הַיֶּשֶׁר, לְקִיוֵם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.

ולפי זה, הוא הדין לעניין בת, וכדבואר בפוסקים.

ואפשר, שלכך נתקנה ברכה זו, בגיל יג' שנים,

כי חיוב זה, הוא, רק עד שנעשה הבן גדול, שאז מדריכים אותו לקיום התורה
והמצוות.

ח. והנה, על הפסוק (שמות, יג' - ח'), "וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא, לֵאמֹר, בְּעָבוּר
זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי - בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם",
כתב רש"י הקדוש¹⁷, וז"ל:

"דרוש לו באגדה, ופרסם לו הנס".

ולעיל באות ז', הבאנו, ד' מצוות הגדה בליל הסדר, ל-ד' בניס,
והנה, לאותו בן "שאינו יודע לשאול", כתב בעל ההגדה, וז"ל:

"את פתח לו", שנאמר (שמות, יג' - ח'), "וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ",

ונראה, דכיוון שדברי אגדה מושכין את הלב¹⁸,

**לפיכך, דורשים ל"אותו שאינו יודע לשאול", בדברי אגדה - בכדי למשוך את
ליבו, ובכדי לעוררו לתורה וליראת שמים.**

והם דברי רבי אלעזר במדרש, "אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, צָרִיךְ אָדָם לְהִטָּפֵל בְּבִנוּ עַד י"ג
שָׁנָה",

כי ממה שכתב "להטפל", ולא "לטפל" -

משמע, טיפול פרטני ומסור, לכל אחד ואחד כפום חורפו.

¹⁷ סידור רש"י, סי' שצב'.

¹⁸ כתב הרב חיד"א זיע"א (בספרו "צפורן שמיר", סי' י', אות קמו'), וז"ל:

"כל השומע אגדה מפי הדורש, ועונה אמן יהא שמיה רבא, מכפרין לו עונותיו",

ומקורו, הוא ממסכת סוטה (מט' ע"א):

"עלמא אמאי קא מקיים, אקדושה דסידרא - ואיהא שמיה רבא דאגדתא",

ובגודל דברי אגדה, יעויין מש"כ אדונינו הגר"א זיע"א (משלי, כד' - כט'), וז"ל:

"לְכוּ לְחַמּוּ בְּלַחְמֵי וְשִׂתוּ בַּיַּיִן מִסִּכְתֵּי",

'לחמי' - הם הלכות ודרושי תורה,

ו'יין' - הוא אגדות אשר שמה גנוזין כל הסודות".

ט. כתב שלמה הע"ה (משלי, כבי' - וי'), "חֲנֹךְ לְנֶעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ, גַם פִּי יִזְקֶיךָ לֹא יִסּוּר מִמֶּנָּה",

וכתב בזה רש"י, וז"ל:

"לפי מה שתלמד לנער, ותחנכהו בדברים, אם לטוב אם לרע,

גם כי יזקין, לא יסור ממנה",

דהיינו, שפעולת האב בחינוך בְּנוֹ, בקטנותו,

היא אשר תסלול את צעדיו, לאורך כל חייו,

חינכו לטוב, טוב יהיה,

חינכו למוטב, חלילה וחס.

והנה, על הפסוק (דברים, כט' - יז'), "פֶּן יֵשׁ בְּכֶם שֶׁרֶשׁ פֶּרֶה רֹאשׁ וְלֹעָנָה",

כתב הרמב"ן, וז"ל:

"כי האב שרש, והבן נצר משרשיו יפרה.

והזכיר השרש, לומר, כי הוא יכול להביא באלה הדורות הבאים -

שהשרש אשר ממנו יצמחו, הוא לפניו היום",

ומבואר, שהשלכות של חינוך שאינו טוב, אצל הבן, מלבד שמרגילים אצלו טבע

שני, לאורך כל ימיו ושנותיו,

עוד עוברים בתורשה, ומתפתחים ומשתרשים,

והכל, בעבור אותו חינוך, שנעשה שלא כהוגן.

י. וידוע ומפורסם, המעשה, בהכהן הגדול מאחיו - מרנא ה"חפץ חיים"

זיע"א, שהסביר, מפני מה הוא מתפלל בבית הכנסת של בעלי מלאכה, ולא בבית

הכנסת של המלמדים - מלמדי התורה הקדושה:

"לכל אחד, יש בידו שאריות של המלאכה שבה הוא מתעסק,

מעדיף אני, להתפלל עם אנשים שבידם חתיכות פח -

ולא עם אנשים, שבידם, חתיכות של נשמות".

והדברים נוראים עד למאוד.

יזכינו ה' יתברך, להצליח הדק היטב - היטב הדק, במלאכה נשגבה זו,

ושנזכה, להאהיב את דברי התורה הקדושה, על בנינו ובנותינו,

בבחינת, דרשת רבותינו ז"ל (ישעיהו, נד' - יג'), על הפסוק "וְכָל בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי הַהוֹדָה,

וְרַב שְׁלוֹם בְּנֵיךָ":

"אל תקרי בְּנֵיךָ, אֱלֹא בּוֹנֵיךָ",

כי אותם בניס, הם אשר יבנו, ויזכו אותנו לעתיד לבוא.

יהי רצון, שנזכה לזה, אמן.